

MOMENTE SEMNIFICATIVE DIN ACTIVITATEA OPOZIȚIEI PARLAMENTARE ÎN TIMPUL LEGISLATURII 1922-1926

Șerban Crăciunoiu

Lucrările legislaturii din timpul guvernării național-liberale au o importanță aparte prin faptul că în această perioadă de patru ani au fost elaborate principalele legi necesare definitivării cadrului instituțional al statului român după înfăptuirea unității sale naționale. Parlamentul a oferit cadrul adecvat pentru manifestarea diverselor opinii politice cu ocazia discutării proiectelor de legi cu caracter economic, social și politic, elaborarea bugetelor anuale, la care se vor adăuga întrebările și interpelările adresate guvernului din partea deputaților și senatorilor din opoziție. În cadrul dezbaterilor, pe marginea adresei de răspuns la Mesajul tronului, opoziția aduce obișnuitele critici îndreptate împotriva politicii partidului guvernamental, reafirmând punctele programatice proprii pe care le face cunoscute opiniei publice și pe această cale¹

Printre proiectele de legi adoptate înainte de elaborarea Constituției se numără cel referitor la unificarea contribuțiilor directe și pentru înființarea impozitului pe venitul global. Proiectul respectiv urma în linii mari ideea legiuirilor financiare elaborate de Nicolae Titulescu în timpul guvernării Partidului Poporului, cu unele simplificări și reduceri privind impunerea beneficiilor relizate de industria mare.

Opoziția țărănistă prin, dr N. Lupu, V. Madgearu, I. Mihalache, formulează critici inspirate de ideologia partidului lor, pentru că nu erau impuși îmbogățiții de pe urma războiului. Ei aduceau argumente în apărarea intereselor agriculturii, cerând să fie ocrotită prin repartizarea contribuțiilor. La discuția pe articole, deputații și senatorii țărăniști s-au retras în semn că nu recunosc legalitatea Parlamentului². Campania împotriva guvernului o vor desfășura îndeosebi prin presă. Aceeși metodă adoptase și Partidul Național care nu a participat la discuția generală a proiectului de lege.

În cadrul dezbaterilor, N. Iorga considera că impozitele ar fi trebuit să fie mai mari asupra moștenirilor și comerțului de speculă. Având în vedere că industria se afla în faza de dezvoltare și că „... Se luptă de moarte ca să-și câștige și ea un loc la soare...”. El concluziona că proiectul de lege nu face nici un fel de „distincțiune” pentru a veni în ajutorul acestei ramuri a economiei³.

¹ Monitorul Oficial – Dezbaterile Adunării Deputaților nr.10/28 decembrie 1922, p.141-153 (pe parcurs vom folosi D.A.D.).

² D.A.D., nr.15/16 ianuarie 1923, p.425; nr.16/28 ianuarie 1923, p.433-442.

³ *Idem*, nr.17/25 ianuarie 1923, p.471-476.

Controversele ivite în jurul acestui proiect de lege reflectau contradicțiile generate de soluționarea problemei căilor și mijloacelor de refacere a economiei țării în funcție de interesele partidelor și grupărilor politice din România.

Reglementarea raporturilor dintre chiriași și proprietari a determinat, de fiecare dată când au fost prezentate în Parlament, asemenea proiecte de legi, reacții diferite și dispute îndârjite.

În aprilie 1922, expira durata legii chiriilor elaborată în 1920. Urma elaborarea unei legi sau prelungirea valabilității celei vechi. Proiectul propus de J. Th. Florescu, ministrul justiției, a fost trecut fără greutate prin Senat, dar a întâmpinat rezistență în Adunarea Deputaților. Opoziția nu se decisese să participe la lucrările Parlamentului cu excepția Partidului Naționalist Democrat și a Partidului Conservator Democrat⁴. În schimb, exista un grup dintre deputații majorității care considerau că nu sosise încă momentul pentru reglementarea raporturilor dintre chiriași și proprietari în favoarea celor din urmă⁵. J.Th. Florescu susține proiectul avertizând pe apărătorii chirișilor că, astfel se va întări „... mentalitatea demagogilor și a comuniștilor care propovăduiesc socializarea locuințelor”. Aduce exemple din „Le Temps”, pentru a demonstra că și în Franța se merge pe calea „normalizării” raporturilor în favoarea proprietarilor⁶.

Opoziția, absentă din Parlament, își va întări convingerea că, este necesar să participe la lucrări în asemenea momente, pentru a nu pierde încrederea alegătorilor.

O nouă expirare privind aceeași lege, prilejua în următorul an noi confruntări, la care vor participa și grupările parlamentare din opoziție ale țărăniștilor și naționaliștilor.

Ministrul justiției își exprima dezamăgirea pentru că Senatul a redus termenul de acțiune al noii legi de la 2 ani la un an, neținând cont de atmosfera existentă în Adunarea Deputaților, unde chiriașii aveau mai mulți susținători⁷.

În general, conținutul nu se depărta mult de al legii chiriilor adoptată în anul 1920, sub impulsul presiunii exercitate de convulsiile sociale din primii ani de după război.

Modificarea referitoare la durată fusese făcută de Comitetul delegaților Senatului care justifica intervenția explicând că, în timp de un an, se poate reveni la normal și statul nu va mai trebui să intervină în raporturile dintre chiriași și proprietari⁸.

Senatul se dovedea și de această dată un corp legislativ înclinat să concilieze fățiș în favoarea proprietarilor neglijând interesele unor categorii mai largi ale populației: chiriașii. Aceștia din urmă au fost apărați prin intervenția statului în reglementarea raporturilor cu proprietarii. Guvernării au adoptat asemenea măsuri îngrijorați de tendințele nelimitate de speculă, manifestate de proprietari și de mișcarea chirișilor care, cu toată lipsa de omogenitate, încerca să-și unească eforturile într-un front comun.

⁴ *Idem*, nr.21/05 mai 1922, p.371-475; nr.24/10 mai 1922, p.537-539; nr.25/19 mai 1922, p.556-565. Din partea Partidului Naționalist Democrat participa la discuții N.Iorga, iar a celui Conservator Democrat, I. Măgură.

⁵ *Idem*, nr.24/10 mai 1922, p.543-546.

⁶ *Ibidem*

⁷ Monitorul Oficial, Dezbaterile Senatului nr.45/20 mai 1923, p.901-902 (în continuare vom folosi D.S.).

⁸ *Ibidem*

Nenumăratele petiții pe adresa Parlamentului și a guvernului, fie din partea chiriașilor, fie din partea proprietarilor, dau expresie stării de spirit agitate din rândurile populației, victimă a unei crize acute de locuințe⁹.

Proiectul de lege pentru îngrădirea speculei adus în Parlament în vara anului 1923, a fost criticat de deputați ai Partidului Național și Partidului Țărănesc, chiar și de un grup din majoritate. Obiecțiile celor mulți vizau restricția impusă la prețurile pentru articole de larg consum. Motivându-se că erau afectate interesele țăranimii, propuneau libertatea comerțului¹⁰.

Lucrările pentru elaborarea bugetelor, atribut numai al Adunării Deputaților, au prilejuit participarea opoziției, care a formulat critici și propuneri privind repartizarea contribuțiilor și a veniturilor. Bugetul pe anul 1922 a fost doar o confirmare a celui aprobat de Parlamentul precedent. În schimb, elaborarea celor din următorii ani ai legislaturii, a antrenat opoziția la o activitate susținută. Cele mai multe intervenții din partea acesteia se încheiau cu propunerea de a fi impuse veniturile provenite de pe urma războiului. Erau vizați astfel, în mod special, cei care își consolidaseră poziția economică în anii neutralității, ai războiului și în perioada imediat următoare. În funcție de interesele categoriilor sociale pe care le reprezentau, deputații susțin repartizarea unor sume mai mari la capitolul cheltuieli. Se poate trage concluzia că, cele mai multe intervenții de acest fel, au fost făcute în sprijinul intelectualilor și funcționarilor¹¹.

Elaborarea noii Constituții reprezenta cel mai important obiectiv urmărit de Partidul Național Liberal. În mai 1922, s-a constituit o comisie însărcinată cu întocmirea unui proiect al noii Constituții. Făceau parte deputați și senatori din Partidul Național Liberal, gruparea țărănistă a lui I. Inculeț, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, Partidul German și Partidul Maghiar¹². La data când s-a constituit comisia, opoziția, formată din țăranii și naționaliștii din Transilvania, nu se hotărâse să participe la lucrări. O ultimă încercare pentru a împiedica adoptarea noii Constituții, vor iniția cele două grupări parlamentare mai importante din cadrul opoziției, în timpul dezbaterii generale, pentru luarea în considerare a proiectului prezentat¹³.

⁹ Arh. St. București, Arh. Ist. Centr., fond Senat, nr.14256 f.119, 121, 122, 125, 126, 132, 135, 140, 141, 144, 146, 154, 205-214, 233-251. Memoriile proprietarilor urbani din întreaga țară conțineau cererea de a se renunța la prelungirea duratei la doi ani, cum se prevedea inițial în proiectul de lege propus de Ministrul justiției, să se mărească chiriile și să se lase libertate tranzacțiilor la închiriere. Foarte multe pretenții ale chiriașilor, printre care memoriul prezentat guvernului și corpurilor legiuitoare de Comitetul Ligii chiriașilor din București, conțin doleanțe și soluțiile exprimate de Congresul general al chiriașilor din toată țara în zilele de 3-4 noiembrie 1923. Se cereau înfrânarea speculei cu chiriile, rezolvarea problemei locuințelor. Punctul de vedere al chiriașilor, exprimat în memoriul menționat, susținea ideea că proprietatea sfântă nu mai este imuabilă. „Ea trebuie să aibă funcție socială. Deci, să se aibă în vedere că chiriașii sunt săraci, că statul n-a putut construi ieftin”. Discuțiile pe marginea proiectului de lege purtate în cadrul secțiilor Senatului s-au concretizat în foarte multe propuneri și amendamente neluate în seamă de Comitetul delegaților.

¹⁰ D.A.D., nr.77/29 iunie 1923, p.2367-2387; nr.80/8 iulie 1923; nr.81/12 iulie 1923; nr.83/15 iulie 1923.

¹¹ D.A.D., nr.34/17 ianuarie 1924, p.703-720; nr.35/19 ian. 1924, p.746-756; nr.36/22 ianuarie 1924, p.801-813; nr.39/26 ianuarie 1924, p. 924-935.

¹² *Idem*, nr.25/19 mai 1922, p.566; D.S., nr.12/30 aprilie 1922, p.153

¹³ *Idem*, nr.41/3 aprilie 1923.

N. Iorga, în numele partidului său, exprimă convingerea că Parlamentul nu avea calitatea de organ legal îndreptățit să se ocupe de Constituție. După părerea sa, momentul oportun pentru adoptarea acestui act fundamental al statului se consumase în 1919, în timpul guvernării Blocului parlamentar. Acum el aprecia că era suficient să se adopte Constituția vechii României de toate provinciile unite. Dar N.Iorga, făcea precizarea că, întrucât la ordinea zilei se afla o asemenea chestiune importantă, împreună cu ceilalți deputați și senatori din partidul său, vor lua parte la dezbateri pentru a-și exprima părerile dar nu vor vota nici pentru, nici împotriva¹⁴.

Poziția lui Iosif Bugnariu se apropie de a majorității în ceea ce privește recunoașterea necesității adoptării noii Constituții, pentru consolidarea actului de la 1 Decembrie 1918¹⁵.

Iacob Pistiner contestă dreptul Parlamentului de a îndeplini funcția unei constituante. În schimb, participă la dezbaterile generale a proiectului. În expozeul său, constată că desăvârșirea unității naționale a fost rezultatul unor acte revoluționare, pe când Constituția nu corespundea năzuințelor maselor populare. Apreciază ca nedreaptă excluderea femeilor de la vot, un anacronism menținerea Senatului cu rol de frână a progresului social. Propune să se prevadă în noua Constituție măsuri pentru dezvoltarea industriei, concluzionând că „viitorul va fi al poporului muncitor”¹⁶.

Perioada cât au durat discuțiile generale și pe articole în jurul proiectării noii Constituții a fost cea mai agitată din viața parlamentară a acestei legislaturi. Chiar dacă cele mai multe principii și articole erau preluate din vechea Constituție, prevederi ca naționalizarea subsolului minier, au stârnit reacțiile opoziției și nemulțumiri în rândurile unor deputați din majoritate, afectați de măsurile ce se preconizau.

Campania pentru elaborarea Constituției s-a încheiat cu victoria Partidului Național Liberal, care-și consolida astfel și mai mult poziția în viața politică¹⁷.

Opoziția va simți tot mai mult necesitatea pentru o regroupare a forțelor politice în vederea unor viitoare confruntări cu puternicul partid al marii burghezii.

Cercetările economiștilor duc la concluzia că în anul 1924, majoritatea ramurilor producției industriale din România atinseseră producția din perioada antebelică¹⁸.

În același an, guvernul național-liberal s-a decis să înceapă operațiunea legislativă pe baza principiilor noii Constituții, prin care urmărea îngădirea influenței capitalului străin și tranșarea definitivă în favoarea intereselor burgheziei industrial-bancare din vechea Românie, a disputei cu celelalte grupări burgheze pentru

¹⁴ *Idem*, nr.43/6 aprilie 1923, p.1124; nr.49/1 mai 1923, p.1266-1273; nr.50/3 mai 1923, p.1288-1290.

¹⁵ *Idem*, nr.41/3 aprilie 1923, p.1046.

¹⁶ *Idem*, nr.43/6 aprilie 1923, p.1121-1126.

¹⁷ *Idem*, nr.50/3 mai 1923, p.1281; nr.49/1 mai 1923, p.1604-1605. La 19 martie 1923, Adunarea Deputaților adoptă cu 321 voturi pentru, 50 de abțineri și 4 contra luarea în considerare a proiectului de Constituție și trecerea la discutarea pe articole. Votul final are loc la 26 martie 1923 în Cameră și la 27 martie în Senat. În Adunarea Deputaților din 255 de participanți la vot, 247 votează pentru și 8 deputați împotriva.

¹⁸ V.Axenciuc, *Situația economică-socială a României în perioada 1919-1924*, în *Anale de istorie* nr.4/1966, p.135.

moștenirea resurselor economice deținute în perioada antebelică de clasele politice din statele care stăpâniseră provinciile românești.

Sucesiunea unor legi menite să creeze cadrul legal pentru realizarea politicii urmărite de Partidul Național Liberal a adâncit și mai mult contradicțiile manifestate dintre guvern și partidele politice din opoziție. În timpul dezbaterilor parlamentare, s-au conturat cu mai multă pregnanță interesele economice care constituiau mobilul real al luptelor din arena vieții politice.

Pe măsură ce se consumau anii de guvernare, național-liberalii erau preocupați pentru adaptarea sistemului politic cât mai bine cerințelor unei funcționări normale și anihilarea unor acțiuni în care erau implicate și forțele extremiste.

Legea persoanelor juridice și legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice, adoptate în cursul anului 1924, sunt câteva dintre concretizările eforturilor depuse în acest scop de către Partidul Național Liberal.

Legea pentru stabilirea statutului persoanelor juridice urmărea în primul rând să restrângă rolul mișcării sindicale prin complicarea procedurii privind recunoașterea dreptului organizațiilor sindicale nou create, reglementarea cu claritate a condițiilor pentru declanșarea grevelor, o importanță deosebită fiind acordată aplanării conflictelor de muncă prin negocieri¹⁹.

Deputații din opoziție surprind intențiile guvernului și de teamă că legea putea fi interpretată de aparatul administrativ și juridic pentru îngrădirea activității partidelor aflate în opoziție, Grigore Iulian și alții supun proiectul de lege unor critici din acest punct de vedere. Iacob Pistiner consideră legea ca fiind un atentat la dreptul la grevă al muncitorilor²⁰.

Proiectul de lege pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice prezentat Parlamentului a fost susținut cu argumente din istoria legislației mai multor țări dezvoltate și cu fapte recente care puneau în evidență pericolul potențial al forțelor extremiste²¹.

Opoziția parlamentară a reacționat în timpul dezbaterilor acestui proiect în Camera Deputaților și la Senat²². Iacob Pistiner, care a luat primul cuvântul, a sesizat

¹⁹ *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, 1864-1944*, Ed. Științifică, București, 1972, p.114.

²⁰ D.A.D., nr.46/09 februarie 1924, p.1313; nr.47/10 februarie 1924, p.1345-1350; nr.48/12 februarie 1924, p.1365-1383.

²¹ *Ibidem*, p.925-927.

²² Arh. St. București, Arh. Ist. Centr., fond Senat, dosar 14461, f.80, 90, 101, 103-104. Proiectul de lege a fost discutat prima dată în Senat. La început, a trecut prin secții unde erau și reprezentanți ai opoziției. Hotărârile privind modificările la lege au fost adoptate de Comitetul delegaților compus din senatorii național-liberali: I. Panaitescu, Gr. D. Vasiliu, Ștefan Galoiu, C. Onciu, Tony Iliescu. Modificările aduse înăspresc prevederile inițiale. Exemplu: în art.1, amenda era stabilită între 10.000—100.000 lei (față de 5.000—15.000 lei cât era inițial) pentru faptul de asociere în scopul de a atenta la proprietatea privată. Pedepsele celor care ar fi înlesnit pe infractorii de la art. 1, fuseseră stabilite în proiectul inițial la 2-5 ani închisoare și 2.000-10.000 lei amendă. Comitetul delegaților Senatului ridică pedepsele la 5-10 ani închisoare și amendă între 10.000-100.000 lei. Senatul a votat în ședința din 2 decembrie 1924, cu 63 voturi pentru și 2 voturi contra.

faptul că legea se va îndrepta în primul rând împotriva intereselor muncitorimii²³. La rândul lor, T. Iacobescu, Gr. Iulian, D.R. Ioanițescu și alți deputați ai partidelor din opoziție, își exprimau îngrijorarea fiindcă înțelegeau că legea putea fi folosită eventual și împotriva partidelor lor. Cei mai mulți au respins încercările guvernului de a justifica necesitatea legii prin existența pericolului de forțe extremiste²⁴.

Comunicările, întrebările și interpelările adresate membrilor guvernului relevă principalele coordonate ale orientării opoziției pentru exercitarea unui control asupra executivului. Cele mai multe referiri privesc modul defectuos al aplicării reformei agrare, nemulțumirile țărănimii dezavantajate de comisile de împrumut care, în majoritatea cazurilor, au servit interesele moșierimii.

Intervenția statului pentru sprijinirea național-liberalilor a fost deseori ținta unor atacuri ale deputaților din opoziție, atacuri concepute pe temeiul politicii economice preconizată de partidele respective²⁵. Sunt și cazuri când eforturile opoziției parlamentare țărăniste sunt concentrate pentru dezvăluirea unor acte aparținând fostei guvernări a Partidului Poporului, deoarece se cunoștea că generalul Al. Averescu avusese sprijinul național-liberalilor și se făceau aluzii chiar din toamna anului 1923 că I.I.C. Brătianu ar înclina să-i readucă la guvern din nou pe averescani²⁶.

Una din interpelările cu un larg ecou în opinia publică²⁷ se referă la lipsa de atitudine a guvernului național-liberal față de C.Argetoianu care, la începutul anului 1921, în calitate de ministru de finanțe ad-interim în guvernul condus de Al. Averescu, efectuase un împrumut în Franța prejudiciind interesele țării cu suma de 90.000.000 lei pentru a-și asigura în schimb mari câștiguri personale²⁸.

Ultimul an al legislaturii, se caracterizează printr-o intensificare evidentă a preocupărilor atât în tabăra politică guvernamentală, cât și a opoziției, pentru întâmpinarea momentului expirării mandatului de guvernare.

Alegerile pentru consiliile comunale din anul 1925, erau apreciate atât de Partidul Național Liberal cât și de celelalte partide și grupări politice din opoziție, ca un moment semnificativ în vederea desemnării viitorului candidat la guvern. Victoria obținută în aceste alegeri de forțele politice coalizate în front comun împotriva național-liberalilor, au determinat în lunile următoare reanimarea atacurilor din Parlament împotriva guvernului. În virtutea dorinței exprimate de opinia publică pe această cale - alegerea consiliilor comunale - se cerea, în mod insistent, să fie înlăturați de la putere național-liberalii²⁹.

²³ D.A.D., nr.43/ianuarie 1924, p.994-999.

²⁴ *Ibidem*, p.1071-1102.

²⁵ D.A.D., nr.31/27 noiembrie 1924; nr.35/14 decembrie 1924, p. 759, 761, 763-765, 767-769. Semnificativ din acest punct de vedere sunt interpelările deputaților D.R. Ioanițescu în legătură cu prețul hârtiei, apreciat ca fiind foarte mare datorită faptului că întreprinderile respective erau sprijinite de stat. V. Madgearu a criticat guvernul pentru că nu a luat măsuri în vederea reducerii prețului zahărului. Analiza pe care o face surprinde legătura dintre factorii politici guvernamentali și trustul zahărului. El propune ca prețul lor la asemenea articole să fie stabilit de Parlament.

²⁶ *Idem*, nr.18/8 decembrie 1923, p.242-247.

²⁷ *Adevărul*, din 25 mai 1923.

²⁸ D.A.D., nr.34/17 ian. 1924, p.720-727; nr.35/1924, p.738, 773. Ca urmare a interpelării, un număr de 40 de deputați din mai multe partide cer să se ia măsuri împotriva lui C. Argetoianu.

²⁹ Arh. St. București, Arh. Ist. Centr., fond Președ. Cons. Miniștri, dosar 28/1926, f.19, 39, 40.

Legea electorală adoptată în martie 1926, adusă în dezbaterile Parlamentului, la sfârșitul legislaturii, avea să încheie șirul măsurilor adoptate de guvernarea național-liberală, cu scopul de a restrânge libertățile democratice. După cum rezultă din documente, proiectul de lege electorală a fost depus la Senat la 13 iunie 1925³⁰. Este posibil ca o parte a opoziției, mai ales elementele care se situau pe poziții de centru, să se fi pronunțat pentru acceptarea proiectului de lege chiar dacă în Parlament au protestat³¹.

Cercetarea unor momente pe care le-am considerat dintre cele reprezentative pentru evaluarea activității desfășurate de opoziție în Parlament, legislatura 1922-1926, evidențiază faptul că regimul democratic parlamentar din România a parcurs o etapă importantă din punct de vedere al experienței acumulate după adoptarea sufragiului universal. În acest sens, formele de manifestare ale opoziției constituie un indiciu care se impune atenției.

Cu toate că nu au lipsit atitudinile marcate de o pronunțată tentă politicianistă, la care s-a adăugat refuzul unei participări constructive la opera legislativă, totuși, opoziția a jucat un rol important în direcția executării controlului asupra activității executivului și a informat opinia publică despre unele acte de guvernare, astfel încât să se poată cât mai bine edifica asupra unor intenții sau consecințe pe care, de regulă, autorii proiectelor de legi, susținuți de reprezentanții majorității parlamentare, căutau să le subaprecieze.

³⁰ Arh. St. București, Arh. Ist.Centr., fond Senat, dosar 14628, f.1, 21.

³¹ *Ibidem*, În același dosar în care se află adresa prin care primul ministru înaintează proiectul de lege Senatului, menționăm declarația semnată de senatorul țărănist N.Costăchescu în care se spune: „Pentru a pune capăt imediat oricărei nelămuriri în situația intolerabilă a țării, Opoziția Unită e gata a permite trecerea în 24 ore a legii electorale”.